

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУДОВИХ ВИКЛИКІВ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ: ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ТЕХНІКИ ТА ПРАВАЗАСТОСУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

УМРИХІНА Ірина - завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності НПУ, Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права, доцент

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9041-5831>

МАКАРЕНКО Олександр - професор кафедри адміністративного права та процесу навчально-наукового інституту права та соціального менеджменту Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3020-0658>

ШИШКАРЬОВА Олена - старший викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін факультету підготовки фахівців для підрозділів превентивної діяльності НПУ Донецького державного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-0086-6486>

УДК 342.9:347.9:004.738.5

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2025.4.55>

У статті досліджено проблематику правової визначеності та належного повідомлення учасників справи в адміністративному судочинстві в умовах воєнного стану, коли традиційні канали комунікації суду з учасниками процесу часто є ускладненими або недостатньо надійними. Наголошено, що ефективність судового захисту у публічно-правових спорах прямо залежить від своєчасного й коректного інформування сторін про рух справи, що забезпечує реалізацію права бути почутим, принципів змагальності та рівності сторін і запобігає процесуальним зловживанням та затягуванню провадження. Встановлено, що технічні статуси доставки в інформаційних системах не тотожні юридичному стандарту належного повідомлення, оскільки не гарантують фактичного ознайомлення адресата, не завжди забезпечують належну адресність і верифікацію контактів, а також можуть породжувати спори щодо процесуальних наслідків неявки. Виявлено дискусійність окремих приписів підзаконного нормативно-правового регулювання, зокрема щодо моноканальності комунікації за наявності офіційної

електронної адреси, ризиків фрагментації змісту SMS-повідомлень, допустимості транслітерації реквізитів та недостатньої регламентації мінімальних стандартів кібербезпеки й захисту персональних даних. Обґрунтовано гарантійну модель оцінки цифрових викликів і повідомлень, яка передбачає: наявність доказово зафіксованого волевиявлення учасника щодо каналу зв'язку; підтверджену адресність і належного одержувача; перевірений доказ відправлення, доставки та неможливості доставки з прив'язкою до конкретної справи; достатність і зрозумілість змісту повідомлення. Сформульовано пропозиції щодо удосконалення підзаконного нормативно-правового регулювання у напрямі конкретизації доказової сили електронних статусів, запровадження мінімальних стандартів верифікації контактів, забезпечення резервності каналів інформування та обмеження транслітерації щодо ключових реквізитів.

Ключові слова: адміністративне судочинство; судові виклики; судові повідомлення; належне повідомлення; правова визначеність; електронна форма; судова практика.

Постановка проблеми

В умовах тривалої збройної агресії російської федерації та дії воєнного стану забезпечення безперервності й оперативності судового захисту прав і свобод людини набуває особливого значення. Воєнні дії, переміщення населення, обмеження транспортної доступності та перебої в роботі поштових і телекомунікаційних сервісів ускладнюють традиційні способи комунікації суду з учасниками справи й зумовлюють зростання ролі дистанційних та електронних каналів взаємодії. За цих умов належна організація судових викликів і повідомлень стає ключовою гарантією доступу до правосуддя та реалізації права на справедливий суд.

Ефективність адміністративного судочинства безпосередньо залежить від своєчасного й коректного інформування сторін про рух справи, що забезпечує реалізацію права бути почутим, принципів змагальності та рівності сторін і запобігає затягуванню провадження через неявку учасників. Нормативну основу цих гарантій становлять положення глави 7 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) «Судові виклики і повідомлення», яка визначає види повісток, адресатів, вимоги до змісту, строки та порядок вручення, а також наслідки неприбуття за умови належного повідомлення.

Актуальність проведення цього дослідження зумовлена тим, що розширення практики використання SMS-повідомлень і месенджерів для судових викликів та повідомлень відбувається швидше, ніж формування єдиних, чітких і передбачуваних стандартів їх застосування. У правозастосуванні виникають типові проблеми: «доставка» повідомлення не завжди означає фактичне ознайомлення адресата; відсутність належної верифікації контактних даних може спричинити помилкову адресність; нечіткість розмежування «виклику» та «повідомлення» ускладнює визначення обов'язковості явки й процесуальних наслідків неявки. Це, у свою чергу, провокує процесуальні спори щодо належного повідомлення, стає підставою для оскарження процесуальних рішень, поновлення строків та відкладення розгляду, знижуючи процесуальну стійкість судового розгляду саме у публічно-правових спорах.

Зважаючи на наявність підзаконного регулювання у вигляді Порядку надсилання повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі затвердженого наказом Державної судової адміністрації України № 28 від 23 січня 2023 року (далі – Порядок), окремі його положення залишаються дискусійними з погляду юридичної техніки та стандартів правової визначеності, що об'єктивно потребує наукового аналізу та формулювання пропозицій щодо удосконалення процедур цифрового інформування учасників адміністративного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання судових викликів і повідомлень в адміністративному судочинстві України є сучасній науковій літературі висвітлюється переважно фрагментарно. Серед небагатьох наукових публікацій, які безпосередньо підводять до даної проблематики є дослідження Н. Хлібороб, яка підкреслює, що електронне судочинство спрямоване на підвищення оперативності та ефективності розгляду адміністративних спорів, а одним із ключових практичних ефектів цифровізації є полегшення і прискорення належного повідомлення учасників про судові засідання й процесуальні дії [1, с. 114]. У свою чергу, підхід Н. Єфіменко, присвячений принципу офіційності в адміністративному судочинстві, є методологічно важливим для обґрунтування активної ролі суду у забезпеченні ефективного розгляду справи. Хоча предмет дослідження авторки не зосереджений виключно на викликах/повідомленнях, висновки щодо офіційності логічно підводять до того, що суд має не лише формально дотриматися процедур, а й створити умови для реальної участі сторін, що неможливо без своєчасного та коректного інформування учасників процесу [2, с. 541]. Наявні публікації здебільшого торкаються цієї проблематики в контексті загальних питань адміністративного судочинства, гарантій права на справедливий суд та цифровізації судочинства, тоді як спеціалізованих досліджень, присвячених саме стандартам належного повідомлення, а також аналізу підзаконного регулювання електронних способів інформування, залишається недостатньою.

Метою дослідження є виявлення нормативних і техніко-юридичних недоліків Порядку надсилання учасникам судового процесу текстових повідомлень судових повісток, повідомлень і викликів в електронній формі (наказ ДСА України № 28 від 23.01.2023) та формулювання науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на підвищення рівня правової визначеності і гарантій належного повідомлення в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу

Нормативна модель адміністративного судочинства виходить із презумпції, що суд, здійснюючи судові виклики та повідомлення, має забезпечити фактичне (а не декларативне) доведення до відома учасників справи інформації про судові засідання або про вчинення процесуальних дій у спосіб, який є перевірюваним і дозволяє встановити факт належного направлення та отримання відповідного повідомлення. Така вимога відображає гарантійний характер адміністративного судочинства та узгоджується з загальноєвропейським стандартом «справедливого суду», відповідно до якого держава повинна організувати процедури так, аби сторони були належним чином поінформовані та мали реальну можливість ефективної участі (effective participation) у провадженні [3, с. 44].

Саме тому належність судових викликів і повідомлень в адміністративному судочинстві доцільно концептуалізувати не як формальне «дотримання процедури інформування», а як досягнення процесуально значущого результату - реальної поінформованості учасника справи та забезпечення йому практичної можливості реалізувати процесуальні права. Такий підхід впливає із системного тлумачення приписів КАС України, які покладають на суд обов'язок організувати процес таким чином, щоб учасник міг добросовісно реалізувати права на участь у засіданні, подання доказів і пояснень, заявлення клопотань, а будь-які негативні процесуальні наслідки неявки чи пропуску строків ґрунтувалися на доказово відтворюваних фактах належного повідомлення [4]. Відтак підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують цифрові канали судового інформування, ма-

ють виконувати функцію процедурно-технічного продовження вимог КАС України в частині забезпечення доказової відтворюваності процесів направлення, доставки та отримання судових викликів і повідомлень.

У цьому нормативному контексті Порядок пропонує модель електронного виклику через АСДС із використанням месенджера як пріоритетного каналу або, за відсутності технічної можливості, у форматі SMS [5]. Хоча така модель відповідає потребам оперативності та процесуальної економії, у гарантійному вимірі адміністративного процесу визначальним є не сам канал комунікації, а його придатність формувати належну процедуру повідомлення учасників справи. Йдеться, зокрема, про можливість встановити: суб'єкта ініціювання відправлення, підстави визначення контакту, зміст повідомлення, отриманий адресатом, технічні дані, що підтверджують доставку, а також ідентифікацію одержувача як саме того учасника (або його представника), щодо якого вчиняється процесуальна дія.

Порядок справді закладає окремі елементи такого доказового контуру, передбачаючи автоматичну фіксацію в електронному реєстрі АСДС стану доставки судового виклику (статус, дата та час) [5]. Однак на рівні правової оцінки постає методологічно важливе розмежування: технічні маркери доставки, попри їхню управлінську корисність, не є тотожними юридичному стандарту належного повідомлення. У цифрових каналах «доставлено» може означати лише факт надходження на пристрій/акаунт без підтвердження ознайомлення, більше того, інколи відсутня гарантія адресності (зміна власника номера/акаунта, спільне користування, втрата зв'язку з процесуальним суб'єктом, відсутність представницьких повноважень у фактичного одержувача). З огляду на те, що в адміністративному судочинстві наслідки неявки або «процесуальної пасивності» сторони здатні істотно впливати на рух справи, доказовий стандарт комунікації має бути не знижений, а підвищений.

Показовою в цьому аспекті є практика Верховного Суду, яка демонструє: цифровізація комунікації не нівелює гарантійні вимоги, а, навпаки, актуалізує їх. Так, у поста-

нові Верховного Суду від 13.04.2023 у справі № 466/570/22 констатовано, що суди першої та апеляційної інстанцій залишили позов без розгляду через повторну неявку, хоча виклик представника позивача здійснювався лише шляхом надсилання SMS-повідомлень, а матеріали справи не містили інших підтверджень належного повідомлення. Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду підкреслив, що використання SMS як каналу судового виклику можливе лише за наявності письмової заяви учасника процесу, виходячи з логіки ст. 129 КАС України, і відсутність такої заяви унеможлиблює висновок про належне повідомлення та застосування процесуальних наслідків неявки [6]. Відтак належність цифрового виклику в адміністративному процесі охоплює не лише «технічну доставку», а й доказово зафіксоване волевиявлення адресата щодо каналу зв'язку та придатність цього каналу до перевірюваного доказування.

Порядок формально враховує потребу волевиявлення учасника, пов'язуючи електронний виклик/повідомлення із заявою учасника та визначаючи «номер мобільного телефону учасника» як номер, зазначений у такій заяві, що дозволяє отримувати повідомлення у формі SMS та/або месенджера [5]. Водночас підзаконне регулювання вводить конструкцію, дискусійну саме в адміністративно-процесуальній площині: «заява не задовольняється за умови встановлення факту наявності в учасника зареєстрованої офіційної електронної адреси» [5]. Фактично це закріплює тенденцію до моно-каналності комунікації. Однак критерій належності повідомлення має оцінюватися не через «коректність вибору каналу» як такого, а через досягнення реального інформування. В умовах воєнного стану, вимушених переміщень, перебоїв доступу до інтернету та електронних сервісів резервність каналів часто виступає необхідною умовою фактичної досяжності повідомлення. Тому автоматична відмова від SMS/месенджера лише через наявність офіційної е-адреси може бути проблемною з позицій пропорційності: формальна впорядкованість комунікації не повинна знижувати реальну поінформованість учасників справи.

Наступна проблема, яка особливо чітко проявляється в адміністративних справах є

верифікація адресності повідомлення, тобто підтвердження належності контактних реквізитів конкретній стороні/її представнику. У постанові Верховного Суду від 16.05.2024 у справі № 120/3453/22 оцінювалася належність повідомлення в апеляційному провадженні: апеляційний суд направляв повістки через Viber та здійснював телефонограму. Верховний Суд установив, що матеріали не підтверджують приналежність номера відповідачу (військовій частині) і не підтверджують повноваження особи-одержувача представляти інтереси відповідача; водночас відповідач у заявах зазначав інший контакт, за яким суд першої інстанції мав з ним зворотний зв'язок. Унаслідок цього зроблено висновок про недоведеність належного повідомлення і застосовано безумовну підставу для скасування рішення апеляційної інстанції з направленням на новий розгляд [7]. Ця позиція є принциповою саме для адміністративного судочинства, оскільки значна частина спорів включає суб'єктів владних повноважень, військові частини, установи та організації, у яких «персональний номер» не завжди кореспондує із процесуальною репрезентацією сторони. Відтак цифрові канали не знижують, а підвищують вимоги до доказування: суд повинен мати відтворювані підстави для висновку, що повідомлення було адресовано і отримано належним адресатом.

Не менш важливою є проблема змістовної повноти повідомлення й ризиків технічної фрагментації. Порядок встановлює обмеження структури тексту виклику для месенджера до 1000 символів, тоді як SMS-модель у практичній площині може передбачати 4–13 сегментів для одного повідомлення [5]. У гарантійному вимірі така багатосегментність підвищує ймовірність неповної доставки, одночасного надходження або зміни послідовності сегментів, що веде до отримання учасником фрагментарної інформації без ключових реквізитів (час, дата, місце, наслідки неявки, посилання на процесуальні дії). Це підриває саму сутність належного повідомлення як доведення повного й достатнього змісту, необхідного для реалізації процесуальних прав [4].

Окремо слід акцентувати на нормі Порядку, що допускає використання транслі-

терації українського алфавіту латиницею «з метою економії коштів державного бюджету» під час формування й надсилання SMS [5] із відсиланням до правил, визначених постановою КМУ № 55 від 27.01.2010 [8]. Хоча економічний мотив є зрозумілим, він потенційно конфліктує з принципом правової визначеності та вимогою ясності процесуальної інформації. Для адміністративного судочинства, де навіть мінімальна помилка в реквізитах може спричинити пропуск строків або неявку, транслітерація збільшує ризик непорозуміння (особливо у складних найменуваннях установ, прізвищах, адресах, скороченнях).

Варто відзначити і сторону кіберризиків й захисту персональних даних у цифровій комунікації. Використання месенджера як інтернет-служби обміну повідомленнями означає, що судові повідомлення проходить через сторонні технологічні контури, де існують ризики підміни, фішингу, компрометації акаунта, доступу третіх осіб до пристрою тощо. У процесуальному сенсі це створює додатковий виклик: суд має забезпечити організацію повідомлення, яка мінімізує ризик підробки, дозволяє учаснику перевірити автентичність та, водночас, не призводить до надмірного розкриття персональних даних [9]. За відсутності уніфікованих правил мінімізації даних у тексті, стандартів автентифікації та процедур долучення технічних підтверджень до матеріалів справи цифровізація може знижувати довіру до судового інформування та провокувати додаткові спори щодо належності повідомлення.

Висновки

Виходячи з аналізу підзаконного нормативно-правового регулювання та правових позицій судової практики є підстави сформулювати гарантійну модель оцінки цифрових викликів/повідомлень в адміністративному судочинстві в частині, коли цифровий канал є прийнятним інструментом для надсилання судових викликів та повідомлень 1) наявне чітко зафіксоване волевиявлення учасника щодо каналу інформування; 2) забезпечена адресність і можливість встановити належного одержувача; 3) сформовано перевірюваний доказ щодо відправлення, доставки

та неможливості доставки з прив'язкою до конкретної справи та конкретного повідомлення; 4) зміст повідомлення є достатнім і зрозумілим для реалізації процесуальних прав. За відсутності цих елементів застосування процесуальних наслідків неявки або «неактивності» сторони стає уразливим з погляду стандарту справедливого суду, а судові рішення - процесуально нестійким.

З огляду на це обґрунтованими видаються пропозиції щодо удосконалення Порядку та практики його застосування у напрямі підсилення гарантій. По-перше, доцільно конкретизувати доказову силу електронних статусів АСДС шляхом визначення мінімального переліку технічних даних, що підлягають долученню до матеріалів справи, а також процедури їх відтворюваності та перевірки. По-друге, слід запровадити мінімальні стандарти верифікації контактів (принаймні одноразове підтвердження номера/акаунта або прив'язка до електронного кабінету), щоб зменшити ризики, аналогічні тим, що стали підставою для скасування рішення у справі № 120/3453/22 [7]. По-третє, правило про незадоволення заяви на SMS/месенджер у разі наявності офіційної е-адреси потребує гнучкішої моделі: доцільно дозволити резервність для оперативних повідомлень, не руйнуючи пріоритет електронного кабінету як базового каналу. По-четверте, транслітерацію слід обмежити або виключити щодо ключових реквізитів (ПІБ/назва сторони, дата/час, адреса, реквізити суду), оскільки міркування бюджетної економії не можуть домінувати над гарантіями права на справедливий суд і вимогою ясності процесуальної інформації.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у здійсненні комплексного аналізу ефективності застосування електронних каналів судових викликів і повідомлень в адміністративному судочинстві (зокрема SMS та месенджерів) і виробленні науково обґрунтованих механізмів оптимізації процедур цифрового інформування учасників процесу, з метою уніфікації доказових стандартів належного повідомлення, мінімізації ризиків помилкової адресності та фрагментації повідомлень, а також підвищення рівня правової визначеності й процесуальної

SUMMARY

The article examines the issues of legal certainty and guarantees of proper notification of parties to administrative proceedings in conditions of martial law, when traditional channels of communication between the court and the parties to the proceedings are often complicated or insufficiently reliable. It is emphasized that the effectiveness of judicial protection in public law disputes directly depends on the timely and accurate notification of the parties about the progress of the case, which ensures the realization of the right to be heard, the principles of adversarial proceedings and equality of the parties, and prevents procedural abuse and delays in proceedings. It has been established that the technical delivery statuses in information systems are not equivalent to the legal standard of proper notification, as they do not guarantee that the addressee has actually been informed, do not always ensure proper addressing and verification of contacts, and may give rise to disputes regarding the procedural consequences of failure to appear. The controversial nature of certain provisions of subordinate regulatory legal acts has been

revealed, in particular regarding single-channel communication in the presence of an official email address, risks of fragmentation of SMS message content, admissibility of transliteration of details, and insufficient regulation of minimum standards for cybersecurity and personal data protection. A guarantee model for assessing digital calls and messages has been substantiated, which provides for: the presence of an evidentially recorded expression of will by the participant regarding the communication channel; confirmed addressability and proper recipient; verifiable proof of dispatch, delivery, and inability to deliver with reference to a specific case; sufficiency and clarity of the message content. Proposals have been formulated to improve subordinate regulatory and legal regulation in terms of specifying the evidentiary value of electronic statuses, introducing minimum standards for contact verification, ensuring the redundancy of information channels, and limiting transliteration of key details.

Keywords: administrative proceedings; court summonses; court notifications; proper notification; legal certainty; electronic form; court practice.

стійкості судового розгляду у публічно-правових спорах.

Література

1. Хлібороб Н. Запровадження електронного адміністративного судочинства в Україні: інновації та перспективи. *Право України*. 2018. №2. С. 102-117. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/article-pravo_2018_2_s7.pdf

2. Єфіменко Н. Зміст принципу офіційності у контексті мети адміністративного судочинства як нормативно-ціннісного підґрунтя процедури судового оскарження нормативно-правових актів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. №2. С. 539-544. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/327506/317287>

3. Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights: Right to a fair trial (civil limb) (Practical guide). Strasbourg : Council of Europe, 2013. 66 p. URL: <https://rm.coe.int/1680700aaf>

4. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 липня 2005 року. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.

5. Про затвердження Порядку надсилання судових повісток, повідомлень і викликів учасникам судового процесу в електронній формі : наказ Державної судової адміністрації України від 23 січня 2023 року. № 28. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0028750-23>

6. Постанова Верховного Суду у справі № 466/570/22 від 13.04.2023 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110215909>

7. Постанова Верховного Суду у справі № 120/3453/22 від 16.05.2024 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119099671>

8. Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею : постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 року № 55. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-%D0%BF>

9. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17>